

moramo obžalovati, da je učenost nam odkrila strašne zgodbe v preteklosti, od katerih nam nič ne pripoveduje pisano sporočilo.

Pa kaj se bomo čudili, tudi omikani Greki so ljudi bogovom žertovali, in v Rimu so še v četrtem stoletju po Kristusu včasih skrivaj Jupitru ljudi žertovali.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

56. Drugo pismenstvo je ob kratkem poslovenjeno po Čopu, in le tu in tam je pristavil Metelko svojo razsodbo ali katero bolj izvirno opombo, na pr. pri Metelkovcih (Zalokar, Potočnik. Burger; vid. IX, 12. 13.) in še nekterih.

„Da so pisma perve dobe t. j. od leta 1550 do 1595 tako redke, pride od tod, ker se je bilo, kar vselej Bog varuj! naših prvih pisateljev krivovérstvo polastilo, in kakor so potem to preganjali in srečno pregnali, so bile tudi tadanje pisma veči del končane; veliko jih je pa tudi v Ljubljani ob velikem pogoru 1774 z Jezuitarskim samostanom vred zgorelo.

Truber (p. Primuž Kranac, Anton Dalmatin, Stipan Istriani itd.) in njegovi tovarši se v nekterih svojih bukvah le s kerstnim imenom podpišejo. Tako še današnji dan pri nas kmetje svoje duhovne le po kerstnem imeni poznajo: gospod Primož, gospod Juri, gospod Jernej itd.

Kastelic Matija, bivši župnik ali fajmošter. Župa (fara) in župnik (fajmošter) je iz Dalmatinskega in nekterim prav všeč. Morebiti bi bilo pa bolje fari reči duhovnija in fajmoštru duhovnik, kakor že kaplanu pravijo obhodnik. — Farman pomeni na Notranjskem fajmoštra, sicer pa uda fárine soséske.

P. Marko piše: „Castellez canonicus Rudolphiwerdae“ t. j. Rudolfove Berda; kakor je tudi sicer več tacih krajnih imen: Vélíke Berda, Male Berda itd., pa ne Rudolphi pretium. P. Marko tudi sicer *ic* namesti *b* piše: *wel*, *wodem* namesti *bel*, *bódem* itd. — Marko je prav za prav zvavni od im. Marka, in je v imenovavnega ravno tako povzdignjen, kakor o č e. — P. Marko je veliko pripomogel k temu, da so začeli tudi deželske ali posvetne reči pisati, čeravno je od druge strani tudi marsikaj zmédel, ali morebiti bolj prav reči, popačil. — Besedo „arrezh“ je P. Marko, ki je terdil, da ima od prvega déda Adama pravico nove besede stvarjati, izmislil, in poméni vzrok. — Iz pisatve naslovov njegovih bukev že vsak lahko sodi, kako deleč je segla njegova učenost v slovenščini, in da bi bilo malo dobička za naše slovstvo, ko bi hotli tudi

vse njegove pisanja po samezu pretresovati. Da je bila njegova vednost v slovenščini tako plitva in verzélasta, pride od tod, kakor Kopitar v svoji slovnici str. 127 pravi, ker je bil v mestu rojen in je tudi zmirej v mestu živel, in ni tedaj nikoli bil v tistih krajih med Slovenci, kjer se je slovenščina v svoji čistóti še ohranila.

Od Casparja Rupp nigg . . . Svojega primka ne sklanja, in ga skorej tudi ne more, ker ga tako nerodno piše, da mu dva *g* natakne, kjer bi mogel *k* biti. Tako tudi še dan današnji nekteri ponémčen Slovenec svoj imek popači!

Gutsmann je nar prvi 6 slovenskih sklonov postavil, ki jih pa vender ni imenoval. P. Marko je zmirej trobil, da bi se mogel slovenski jezik slovniškim postavam ali pravilom, ktere so učenim iz ptujih jezikov znane, podvreči; pa ravno to bi ne bilo prav, in ravno od tod je prišlo, da tako dolgo vseh slovenskih sklonov in tudi veliko družega v slovenščini potrebnega niso najdlji. Slovniške postave ali pravila se morajo le v pravem slovenskem jeziku poiskati, té bodo obveljale.

Kar sta Kumerdej in Japel od družih slovanskih narečij pisala, sta jemala iz tadanjih slovníc, ktere pa tudi niso bile veliko boljji od slovnice našega P. Markota; od tod pride, da se jima je v nju pisanje marsikaj napčnega vrinilo. Tako je tudi Linde v svojem veliko obsežnem slovarji marsikaj Kranjcem prilastil, kar pa prav za prav ni kranjsko ampak le Markotovo.

Med nar modrejši prestavljavce (Japelnovega) sv. pisma štejemo Jožefa Skrinarja (Shkriner), bivšega župnika tukaj pri D. M. Oznanjenji, zadnjič v Gorjah, kjer je umerl 17. Mal. trav. 1. 1825 . . . Skrinar (akoravno rojen Ljubljánčan, ki je pa več let po kmetih kaplanaril) je pisal za tisti čas v prav lepem jeziku, in je bil prvi, ki se je nemških vsiljencev: *ta*, *to*, *tega* itd. ogibal. Skrinar (ali bolj prav Skrinjar) je pisal tudi veliko lepih nagovorov ali pridig, keršanskih nauk in drugih duhovnih reči v pravem cerkvenem duhu, ki pa niso natisnjene, ampak od mnogoterih le prepisane, in ljudje jih še zdaj radi beró. Tako ostane on med svojimi deželjani od nar lepši strani, ker jim namreč um bistri in serce ogréva, še dolgo dolgo v slovečem spominu.

Baron Zoís Sigmund (Žiga) je imel tudi mnogocenne latinske rokopise, med njimi je nar starji pratika (kolendar) leta 1415 na blani (pergament) pisana s podobami svetnikov, ki so podobam sadanjih pratik zelo enake. Pratika v slovenskem jeziku pisana je bila vpervič 1726 v Avgsburgu natisnjena. Eno tega leta imamo v natvornici (muzeum). Iz te pratike se vidi, da je od tistega časa v vseh poznejih pratikah le malo popravljenega. Dnevom ni bilo števil podstavljenih, pa tudi v pratiki l. 1787 jih še ni bilo. Še le v pratiki l. 1788 najdemo to popravo. Ker pratik od več let ne moremo dobiti, ne vémo, v katerem letu so bile

pratikam vganke vpervič pridjane in v katerem spet opuščene. Perva slovenska pratika kaže, koliko je bilo takrat pri nas zapovedanih praznikov, verh nedelj in sidanjih 16 praznikov so še družih 30 zapovedanih praznikov obhajali. Pa teh 30 zapovedanih praznikov ni zunaj perve pratike v nobeni drugi, kar nam jih je še dozdej v roke prišlo.

Kopitarjeva slovnica je bila za tisti čas (l. 1808) sešebno znamenita in bo zmirej svojo veliko ceno ohranila. Od strani 158 do 212 razloži ravnila čerkopisa v tako osegajoči in vterjeni učenosti, da vse druge pisanja tega plemena deleč preseže. Silno velike zboljšave slovenskega pismenstva je ta slovnica zbudila; po njej so se bolj in bolj ravnali Vodnik, Ravnikar in vsi drugi naši razumni pisatelji, in morebiti še nikoli nobena slovnica, pri nobenem drugem narodu, ni toliko zboljšanja storila kakor ta v slovenščini. — Njegov „Glagolita Clozianus“ je sad večletnega truda in dognane visoke učenosti, ki ga noben učen Slovan ne more ustraniti. — „Hesychii glossographi discipulus“ — iskre visoke učenosti v zadévi slovanske zgodovine posebno velike cene. Kopitar je pisal tudi veliko učenih in ostroumnih pretresov, ki se beró v mnogoterih letopisih.

Jarnikov „Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich“. Te bukve so po Dobrovskitovem navodu z velikim pridom pisane, vterjeno podlogo slovenščine razodévajo, in bodo še dolgo svojo ceno ohranile.

Ravnikar Matej je bil ostroumen, da malo taci, za slovenščino vnet in mnogozaslužin mož; sešebno veliko hvalo smo mu Slovenci zato dolžni, ker po njegovi prizadévi je bila slovenska stolica v Ljubljanski liceji l. 1816 vstanovljena in bogoslovcem bilo ukazano v slovenščini slovstvovati. — V vsih njegovih pisanjih se vidi prizadevanje po lastni šegi prostih Slovencev v govorjenji se ravnati in na nemške izreke in stavke se ne vézati, kar je opomnilo in marsikterega obudilo, bolj ko préd, na govorjenje slovenskih prostakov paziti; ker se pravi slovensk duh le pri tistih razodeva, kateri nerazdeljeno v slovenščini mislijo in živé.

Dainko Peter je na dan dal slovnico pod naslovom: „Lehrbuch der Windischen Sprache“; še več družih knjižic je spisal in dal natisniti, v kterih je le sičnike prenarédil, samoglasnike pa, iz kterih nerazločnosti veliko dvomov izvira, je pustil pri stari šegi, in tedaj brez vsih posnemavcov ostal.